

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Esitetty säädösmuutos on asianmukainen ja kannatettava. Tosiasiallisesti teknologisten ratkaisujen käyttö on ollut jo vuosien ajan tavallista sosiaalipalveluissa, vaikka niiden käytöstä ei ole erikseen säädetty.

Keski-Suomen hyvinvointialue toteaa, että sosiaalihuollon palveluita yksilöllisesti arvioitaessa, suunniteltaessa ja niistä päätettäessä on näin ollen kannattavaa huomioida erikseen säädettyinä myös teknologisten ratkaisujen käyttö. Kansalliset teknologian käytölle määritellyt edellytykset vaikuttavat palveluiden järjestämiseen, tuottamiseen sekä valvontaan yhdenmukaistavasti. Ehdotettu muutos velvoittaa jokaisen asiakkaan kohdalla yksilöllisesti arvioitaviin teknologisiin ratkaisuihin, se systematisoi ja vahvistaa teknologisten palveluiden käytön mahdollisuuden arvioimista jokaisen asiakkaan kohdalla. Lisäksi merkityksellistä on, että palvelutarvetta arvioitaessa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa on yksilöllisesti arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin ylipäänsä vastata teknologisilla ratkaisuilla.

Teknologisilla ratkaisuilla voidaan turvata myös vammaisen henkilön itsenäistä elämää. Osittaisena haasteena saattaa tosin olla asiakkaan tahdon selvittäminen. Välttämättä se ei selviä myöskään asiakkaan omaisten tai läheisten kanssa keskustelemalla.

Teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa ja niistä säätämistä on kannattavaa tarkastella kokonaisuutena kaikki sosiaalipalveluiden asiakkuudet huomioiden. Digitalisaation ja teknologisten

ratkaisujen mahdollisuuksia on vielä runsaasti käyttämättä myös lasten, nuorten, perheiden ja työikäisten sosiaalipalveluissa.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Keski-Suomen hyvinvointialue toteaa ehdotuksen olevan perusteltu. Teknisen valvonnan lisääminen yhteisessä käytössä olevissa tiloissa vahvistaa asiakasturvallisuutta ja työntekijäturvallisuutta. Tekninen valvonta täydentää henkilöstön tekemää välitöntä asiakastyötä, hoivaa, huolenpitoa ja valvontaa, johon aina kuitenkin liittyy inhimillisen erehtymisen mahdollisuus. Toiminta- ja palveluyksiköt ovat rakenteellisesti erilaisia ja sokkeloisissa tiloissa voidaan teknisen valvonnan avulla varautua jo ennakolta turvallisuutta vaarantaviin tilanteisiin, jo ennen, kuin niiden syntyminen ja eskaloituminen havaittaisiin fyysisesti.

Ehdotuksessa on asiakkaiden oikeudet ja edun mukaisella tavalla huomioitava ehdottomasti asiakastietolain mukaisen rekisteröidyn oikeudet, kotirauhan piiri sekä yksityisyyden ja henkilötietosuoja, sillä kyseessä on merkittävä henkilöiden itsemääräämisoikeuteen puuttuva ratkaisu. On otettava huomioon, että tällä hetkellä valvontaviranomaisten tulkinnat ovat eronneet toisistaan, mutta pääsääntöisesti valvontaviranomaisten (aluehallintovirastot, tietosuojavaltuutettu) kanta teknisestä valvonnasta on ollut teknisiä ratkaisuja estävä. Esitetty muutos saattaa vaatia edelleen tarkennettua sääntelyä asiakkaiden oikeusturvan ja edun näkökulmasta.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Keski-Suomen hyvinvointialue toteaa, että hyvinvointialueen palvelukuvauksissa ja omavalvontasuunnitelmissa tulee olla määriteltynä teknologian käyttö ja käytön periaatteet. Esitetyn ehdotuksen mukaan asiakkaalta ei pyydetä suostumusta, vaan asiakkaan mielipide otettaisiin huomioon osana asiakasprosessia. Ehdotuksen katsotaan sujuvoittavan asiakasprosessia. Sosiaalihuollon asiakkaalle tulee joka tapauksessa selvittää hänen oikeutensa ja velvollisuutensa

sekä eri vaihtoehdot palvelun tuottamiseksi. Näin ollen asiakasprosessissa viranomainen tuo esille teknologian käytön mahdollisuudet ja palvelun vastaanottaessaan asiakas tietää mitä siihen sisältyy. Valvontaviranomaiset ovat ohjauksessaan todenneet suostumuksen pyytämisen lähtökohtaisen haasteellisuuden, ja tältä osin on kannatettavaa perustaa teknologisen ratkaisun käyttöönotto mielipiteen huomioimiseen. Käytännössä voisi syntyä jokseenkin mahdottomia tilanteita, jos tarpeellisen teknologian osalta asiakas ei antaisi suostumusta, mutta toivoisi ja haluaisi itselleen palvelua järjestettävän myös teknologisin ratkaisuin. Kaikki asiakkaat eivät välttämättä ymmärrä suostumuksen merkitystä tai asiakkaan omaisten ja läheisten näkökanta saattaa poiketa suurestikin asiakkaan mielipiteestä. Merkityksellistä on, että asiakkaan mielipide kuullaan ja toimitaan asiakkaan oikeudet, palvelun vapaaehtoisuus ja ammattieettiset seikat huomioon ottaen. Suostumuksen pyytäminen voisi estää joissakin tilanteissa asiakasturvallisuuden toteutumisen esimerkiksi tilanteissa, joissa toimintayksikön useita muita asiakkaita jouduttaisiin suojaamaan yksittäisen asiakkaan käyttäytymisen aiheutuvien vaaratilanteitten takia.

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Keski-Suomen hyvinvointialue toteaa asiasta säätämisen oleelliseksi ja tärkeäksi. Asialla on merkitystä hyvinvointialueen järjestämisvastuuseen, yhteistyöhön ja oma- sekä sopimusvalvontaan yksityisten palveluntuottajien kanssa. Teknisten ratkaisuiden käytölle saadaan säätämisen avulla yhtenäiset linjaukset ja valtakunnallisesti toimitaan samalla tavoin. Nyt valvontaviranomaisilla on erilaisia linjauksia asiasta eri puolilla maata, mikä aiheuttaa hämmennystä myös yksityisten palveluntuottajien palvelutuotantoon, valvontaan ja eri hyvinvointialueiden järjestämisvastuuseen.

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa? Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

Keski-Suomen hyvinvointialue pitää tärkeänä, että asiasta säädetään lailla ja tallentava kameravalvonta mahdollistetaan yleisissä tiloissa laajemminkin, kuin nykyisessä tilanteessa. Asiakkaan terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi, mutta myös henkilöstön oikeusturvan vuoksi tallentavan kameravalvonnan tulisi olla mahdollista, mutta tallennuksesta syntyvän tiedon asianmukaisesta, tietosuojan, rekisteröidyn ja perusoikeuksien turvaavasta luottamuksellisesta käsittelystä tulee samalla säätää. Lisäksi käytössä tulisi voida olla lainsäädännöllisesti turvattua sensoreihin perustuvaa teknologiaa, joka ei muodosta henkilöistä kuvaa, mutta reagoi mahdolliseen avun tarpeeseen. Keski-Suomen hyvinvointialue katsoo tarpeelliseksi lainsäädännön tarkentamisen myös tältä osin.

Keski-Suomen hyvinvointialue katsoo tallentavan kameravalvonnan mahdollistamisen laajemmin yleisissä tiloissa lisäävän asiakasturvallisuutta. Kameravalvonta voisi auttaa häiriötilanteissa, mm. väkivaltatilanteiden selvittämisessä, niin ikääntyneiden, kuin vammaispalveluidenkin toimintayksiköissä. Vammaispalveluiden toimintayksiköiden väkivaltatilanteiden vuoksi asiakkaiden omaiset ovat tehneet tutkintapyyntöjä poliisille. Näiden tilanteiden selvittäminen helpottuisi. Tallentavan kameravalvonnan osalta olisi määriteltävä tarkasti tallentavaan kameravalvontaan liittyvät lupaprosessit sekä määriteltävä tarkasti kuka tallenteita ja niistä muodostuneita rekistereitä saa käyttää, katsoa ja missä tilanteissa.

Pidätkö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Keski-Suomen hyvinvointialue katsoo, että etähoivan ja etäkuntoutuksen mahdollisuuden systemaattinen huomioiminen lisää teknologian hyödyntämistä etenkin kotihoidossa. On tärkeää, että asiakasprosessin eri vaiheissa voidaan arvioida teknologian hyödyntämisen mahdollisuutta. Välttämättä palvelun aloituksen aikana teknologiset ratkaisut eivät ole asiakasturvallisuuden kannalta tarpeen, mutta asiakkaan fyysisen tai psyykkisen voimien heikentyessä tarpeellisuutta on arvioitava uudelleen. Ehdotetut pykälämuutokset 39 ja 47 § turvaavat toteutuessaan itsessään asiakasprosessin aikaisen teknologisten ratkaisujen hyödyntämisen kaikissa sosiaalipalveluissa.

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

**Pidätkö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-
auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?**

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Palvelun tuottamisesta aiheutuu kustannuksia, on perusteltua, että siitä voidaan periä maksua asiakkaalta tämän maksukyvyn mukaan.

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

Pidätkö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Mitoituksen tulee perustua yksilölliseen palvelutarpeen arviointiin (RAI), jolloin maksimiraja palveluyksikössä voi olla haasteellinen ja tuoda rajoituksia varsinaisen mitoituksen laskemiseen.

Mitoituksen ei pitäisi ylipäättään olla kokonaisuutena laskennallinen, vaan asiakastarpeeseen perustuva ja RAI-arviointiin nojautuva.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Keski-Suomen hyvinvointialue toteaa, että teknologian kehittäminen ja hyödyntäminen laajasti asiakkaiden terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi on mahdollistettava. On kuitenkin mahdotonta tässä vaiheessa arvioida, mikä osuus hyvinvointialuetasoisesti henkilöstömitoituksesta olisi mahdollista korvata teknologialla. Nykytilanteessa teknologia ei ole kehittynyt, koska teknologiaan investoiminen ei ole vähentänyt henkilöstökustannuksia ja lainsäädäntö ei ole mahdollistanut henkilöstöresurssin pienentämistä teknologisiin ratkaisuihin perustuen. Henkilöstökustannusten (resurssien) vähentäminen ei ole ollut nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdollista, joten teknologian lisäämisen vaikutuksia henkilöstömitoitukseen tulisi tutkia ja selvittää tarkemmin yksikkökohtaisesti ja hyvinvointialuekohtaisesti.

Pidättekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Keski-Suomen hyvinvointialue toteaa, että mitoituksen ei pitäisi ylipäättään olla laskennallinen, vaan asiakastarpeeseen perustuva ja RAI arviointiin nojautuva. Mitoitus edellytetään järjestettävän yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Mikäli henkilöstömitoituksen raja minimin osalta asetetaan 0,6 työntekijään asiakasta kohti, kuten nykyisellään on, voidaan todeta teknologian tukevan riittävää henkilöstömitoitusta. Edellä todettuun viitaten teknologisiin ratkaisuihin ei nykyisessä tilanteessa ole kuitenkaan mahdollista automaattisesti vähentää henkilöresurssia.

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

Kyllä

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

Tekoälypohjainen työvuorosunnittelu, henkilöstömitoituksen laskenta hyödyntäen RAI arviointia, puheentunnistus ja tekoälyavusteinen kirjaaminen, asiakkaan avun tarvetta seuraava sensoreihin perustuva teknologia ja asiakkaan yöaikainen valvonta.

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Kyllä

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

Esitys kannustaa investoimaan uusiin teknologisiin ratkaisuihin, mutta Keski-Suomen hyvinvointialue on taloudellisesti vaikeassa tilanteessa. Julkisen talouden suunnitelman mukaan ikääntyneiden sosiaalipalveluista leikataan rahoitusta teknologian hyödyntämiseen perustuen. Keski-Suomen hyvinvointialueella on kuitenkin lähes olemattomat investointimahdollisuudet. Kunnilta on siirtynyt paljon investointivelkaa liittyen hoivarakennusten perusinfraan kuten hoitajakutsujärjestelmiin ja lääkehuoneiden lukitus- ja valvontajärjestelmiin. Näin ollen teknologian lisäämiseen asukkaiden terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisäämiseen siinä määrin, että se voidaan huomioida henkilöstömäärässä, on kutakuinkin mahdotonta nykyisessä taloustilanteessa. Joihinkin vanhempiin kiinteistöihin ratkaisujen jälkikäteislisääminen voi olla erittäin kallista. On arvioitava tarkasti, tuottaako teknologiaratkaisuihin panostaminen säästöä jossakin muussa toiminnassa.

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

Keski-Suomen hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa teknologisia ratkaisuja on jo laajasti käytössä, vaikka kansallinen ohjaus ja sääntely kokonaisuudesta puuttuu. Tältä osin sääntely katsotaan erityisen tarpeelliseksi. Esitetyt muutokset tukevat teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa, mutta eivät välttämättä pysty tuottamaan esitettyjä talousvaikutuksia kustannuksia hillitsevästi. Ikääntymisen ja alueen palvelutarpeen kasvaessa myös fyysisen ja välittömän asiakastyön tarve väistämättä kasvaa. Teknologisin ratkaisuin voidaan tukea sosiaalipalveluiden järjestämistä, mutta niillä ei voi korvata sitä sosiaalipalvelua, joka on järjestettävä ammattilaisen tai asiantuntijan fyysisenä työnä ja läsnäolona asiakastilanteessa. Teknologisia ratkaisuja tulee kehittää myös sosiaalihuollon asiakkaiden läheisten ja verkoston kanssa tehtävän työn näkökulmasta, yhteydenpito, asiakassuunnitelmat ja neuvottelut on mahdollisia järjestää teknisin ratkaisuin. Samoin pitkäkestoisia palveluita, esimerkiksi monia kuntoutuspalveluita, on mahdollista järjestää digitaalisin yhteyksin, ilman, että asiantuntijan ja asiakkaan on välttämätöntä tavata kasvokkain.

Esityksen mukainen sääntely ja mahdollisen sääntelyn toimeenpano vaatii runsaasti henkilöstön kouluttamista ja perehdytystä mm. tietosuoja- ja tietoturva-asioihin, lääkinnällisten laitteiden käyttöön, rekisteröidyn oikeuksiin ja teknologisten ratkaisujen käyttöön.

Paahto Marena

Keski-Suomen hyvinvointialue - Vastuualuejohtaja Tuija Koivisto,
palvelujohtaja Maarit Raappana, palvelujohtaja Päivi Junnilainen,
palvelujohtaja Mirja Ahoniemi